

Mihai TETEREA,
masterand
MA

ASPECTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND OMORUL SĂVÂRȘIT ÎN STARE DE AFECT – EXPERIENȚA REPUBLICII FEDERATIVE GERMANIA ȘI A FEDERAȚIEI RUSE

Omorul săvârșit în stare de afect reprezintă o infracțiune ce suscită interes sporit atât din partea teoreticienilor, cât și din perspectiva practicii judiciare naționale. Or, componența dată de infracțiune implică o complexitate mare, fiind determinată de interpretarea sintagmei „stare de afect”. Dificultățile infracțiunii analizate sunt determinate și de analiza multitudinii circumstanțelor ce au determinat provocarea acestei tulburări emoționale și durata ei. Problematika expusă mai sus constituie una dintre cele mai dificile probleme ale dreptului penal, deoarece nu întotdeauna este ușor de determinat prezența stării de afect fiziologic a făptuitorului și deosebirea acesteia de starea de afect patologic. Pentru a oferi o modestă contribuție la analiza acestei componente de infracțiune, am recurs la analiza similitudinilor și a deosebirilor dintre prevederile art. 146 Cod penal al Republicii Moldova și normele corespondente din legile penale ale altor state ca: Germania și Federația Rusă.

Cuvinte-cheie: stare de afect, aspecte de drept comparat, răspundere penală, tulburare emoțională, fapte imorale provocatoare ale victimei, componență de infracțiune.

ASPECTS OF COMPARATIVE LAW REGARDING MURDER COMMITTED IN A STATE OF AFFECTION – THE EXPERIENCE OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY AND THE RUSSIAN FEDERATION

Murder committed in the heat of passion is a crime that arouses increased interest both from the theorists and from the perspective of national judicial practice. Or, the criminal offence involves great complexity, being determined by the interpretation of the phrase „heat of passion”. The difficulties of the crime analyzed are also determined by the analysis of the multitude of circumstances that determined the cause of this emotional disturbance and its duration. The problem presented above constitutes one of the most difficult problems of criminal law, because it is not always easy to determine the presence of the physiological heat of passion and to distinguish from the pathological heat of passion. In order to offer a modest contribution to the analysis of this criminal offence, I resorted to the analysis of the similarities and differences between the provisions of art. 146 Criminal Code of the Republic of Moldova and the corresponding norms from the criminal laws of other states such as: Germany and the Russian Federation.

Keywords: heat of passion, Comparative Law aspects, criminal liability, emotional disorder, immoral acts caused by the victim, the criminal offence.

Recenzent:

Radion COJOCARU, dr., prof. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

Introducere. Potrivit prevederilor art. 16 al Constituției Republicii Moldova, „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului” [6]. Subsecvent art. 24 al Legii Supreme, reglementează obligația pozitivă precum că „statul garantează fiecărui om dreptul la viață”. Aceste principii se fundamentează pe normele ce derivă din cele mai importante acte cu vocație mondială. În acest sens Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A(III) din 10.12.1948, statuează cu prioritate faptul că „Orice ființă umană are dreptul la viață” [1]. În contextul celor expuse *supra* și reieșind din prevederile art. 146 Cod penal al Republicii Moldova, „omorul săvârșit în stare de afect survenită în mod subit, provocată de acte de violență sau de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei, se pedepsește cu închisoare de până la 5 ani” [4], constatăm că instituirea răspunderii penale pentru omorul săvârșit în stare de afect vine să protejeze viața persoanei.

După cum se susține pe drept cuvânt în doctrina de specialitate: „Stabilirea unui cadru incriminator penal bine definit și ajustat la realitățile obiective, care ar asigura o protecție eficientă a dreptului la viață a persoanei împotriva unor atentate criminale, se înscrie cu perfecțiune în categoria obligației pozitive de a asigura dreptul la viață de către stat. Aceste obligații însă sunt ineficiente fără o aplicare și interpretare coerente a normelor penale din domeniul protejării vieții persoanei” [14, p. 23].

Răspunderea penală pentru omorul săvârșit în stare de afect este determinată de existența anumitor particularități exclusive (ce poartă un caracter de atenuare a răspunderii penale), cum ar fi: a) infracțiunea este săvârșită când făptuitorul se află în stare de afect (tulburare emoțională puternică); b) starea dată este

provocată de actele de violență sau de insultele grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei; c) starea de afect a făptuitorului survine în mod subit; d) săvârșirea infracțiunii în stare de afect se relevă din actele ilegale sau imorale provocatoare ale victimei.

Metodologia studiului. La elaborarea acestei lucrări s-a recurs la o serie de metode științifice de cercetare și la utilizarea materialului teoretic, normativ și empiric, și anume metoda logică, metoda sistemică, metoda analizei comparative etc..

Actualitatea temei de cercetare. Infracțiunea ce formează obiect de cercetare are particularități unice, fapt ce rezultă și din jurisprudența națională. Or componența de infracțiune reglementată de art. 146 Cod penal reprezintă o infracțiune relativ rar aplicată în practica judiciară. Totodată omorul în stare de afect reprezintă una din cele mai complicate componente de infracțiune, cu precădere la interpretarea sintagmei „stare de afect”.

Rezultatele obținute și discuții. Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, prin „afect” se înțelege acea „reacție emoțională, cu o desfășurare puternică și relativ de scurtă durată” [7]. Problemele cele mai dificile, ce apar la componența analizată, sunt identificate la calificare, și anume la analiza circumstanțelor ce au determinat provocarea tulburării emoționale și durata ei față de persoana acuzată. Problema conceptuală expusă mai sus constituie una dintre cele mai dificile probleme ale dreptului penal. Or nu este ușor de determinat prezența stării de afect fiziologic a făptuitorului și deosebirea acesteia de starea de afect patologic.

În contextul celor relatate, prezintă interes definiția noțiunii „stare de afect” în literatura de specialitate, ca „stare emoțională a psihicului omului care nu depășește limitele normalității, caracterizată printr-o apariție su-

bită, prin intensitate mare și durată scurtă, și în esență reprezintă o reacție emoțională care decurge exploziv, însoțită de modificări spontane (dar nu psihotice) ale activității psihice, în mod special observându-se îngustarea conștiinței” [2, p. 210].

Din analiza definiției sus-menționate se conturează clar că particularitățile afectului fiziologic și delimitările acestuia de cel patologic sunt două stări fundamental diferite. Pentru o mai mare claritate, menționăm că afectul patologic este literalmente recunoscut ca fiind o boală, o tulburare mentală temporară care exclude de principiu responsabilitatea. În continuarea reținem că, în cuprinsul art. 22 Cod penal al Republicii Moldova, responsabilitatea este „starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile”. Menționăm că, spre deosebire de afectul fiziologic, afectul patologic semnifică iresponsabilitatea faptuitorului pentru acțiunea sau inacțiunea pe care a săvârșit-o. În asemenea cazuri lipsește componența de infracțiune.

Prin „**stare de afect**”, ca circumstanță care atenuează răspunderea penală pentru omor, se înțelege starea: 1) care apare ca o reacție la o situație psiho-traumatizantă acută; 2) care are o evoluție impetuoasă (la scară de secunde, minute); 3) care limitează și modifică în mod considerabil cursul proceselor emoționale, volitive și intelectuale (însă fără a le întrerupe); 4) care limitează și modifică în mod considerabil funcția constructiv-productivă a memoriei (însă fără a o suprima), fapt ce se exprimă în concentrarea atenției asupra frământărilor cu semnificație personală; 5) care constă în dezorganizarea („îngustarea”) vremelnică a conștiinței subiectului, însoțită de dereglarea posibilității de a percepe – integral și adecvat – realitatea, precum și locul său în această realitate; 6) care se caracterizează prin reducerea capacității de alegere a variantei socialmente admisibile a conduitei; 7) care se distinge prin predominarea aspectelor emotiv-pasionale asupra celor conținutal-raționale; 8) care este asociată de fapte impulsive, de dereglări funcționale ale organelor (neuroendocrine,

cardiovasculare, gastrointestinale etc.); 9) care conduc la o extenuare post-afectivă de natură psihică (astenie, apatie) și fizică (imobilizare)” [10, p. 31-33].

Termenul **subit** înseamnă: 1) care se petrece într-un timp foarte scurt; 2) pe neașteptate. Expresia „survenită în mod subit”, utilizată în dispoziția art. 146 Cod penal, presupune că nu este obligatoriu să lipsească sau să fie foarte mică distanța în timp între cauza de apariție a stării de afect și omorul săvârșit în stare de afect. Referitor la perioada de timp, aceasta poate fi mai mare.

Evidențiem că starea de afect poate surveni nu doar în urma percepției nemijlocite a actelor ilegale sau imorale ale victimei. Ea poate surveni și în urma reflectării asupra unor factori derivați vizând aceste acte ale victimei: a) depănarea în memorie a amintirilor legate de actele ilegale sau imorale ale victimei; b) conștientizarea tardivă a rezultatelor actelor ilegale sau imorale ale victimei; c) aflarea tardivă a informației despre actele ilegale sau imorale ale victimei. Accentuăm faptul că este esențial ca intenția de a lipsi de viață victima să apară în mod subit. Potrivit Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, „dacă intenția de a lipsi de viață victima, survenită în mod subit în starea de afect, a fost realizată nu imediat, dar după scurgerea unui anumit interval de timp, după ce starea de afect se consumase, nu vom mai fi în prezența omorului săvârșit în stare de afect” [8].

Putem concluziona că Plenul CSJ ne oferă o definiție destul de amplă și exactă, dar problematica constă în faptul că aceasta nu poate fi comună pentru toate cazurile privind intervalul de timp când are loc declanșarea afectului, deoarece din punct de vedere faptic pot fi identificate situații diferite cu particularități proprii. În afară de aceasta, nu putem uita de factorii exogeni și endogeni care influențează formarea personalității umane. Mediul în care a crescut persoana contează enorm la erupția emoțională a individului, uneori aceasta fiind posibilă imediat după provocări, iar alteori după trecerea unui anumit interval de timp. Într-o atare situație nu este clar dacă explozia emoțională are loc după o pauză de timp scursă

după reflectarea situațiilor în conștiința persoanei. De fapt, din dispoziția art. 146 Cod penal nu rezultă că trebuie să lipsească sau să fie foarte scurt intervalul de timp dintre actele ilegale sau imorale ale victimei și omorul săvârșit în stare de afect. Legislatorul folosește sintagma „stare de afect survenită în mod subit”, dar totuși aceasta poate reapărea după zile, luni, chiar și ani, deoarece a avut de suferit psihicul uman prin acțiuni ilegale sau imorale ale victimei, formând vicii emoționale ce succedă în traume ale conștiinței.

În cele ce urmează, vom aborda omorul săvârșit în stare de afect prin prisma metodei comparative de studiere a dreptului, care în esență se reduce la stabilirea similitudinilor și a deosebirilor dintre prevederile art. 146 Cod penal al Republicii Moldova și normele corespundente din legile penale ale altor state.

Pentru început vom face referire la legislația penală a Federației Ruse. Potrivit art. 107 Cod penal al Federației Ruse: „Omorul, săvârșit într-o stare emoțională deosebită (afect), cauzată de violență, batjocură sau insultă gravă din partea victimei sau de alte acțiuni (inacțiuni) ilegale sau amorale ale victimei, precum și omorul săvârșit într-o stare psihotraumatică prelungită cauzată de comportamentul sistematic ilegal sau amoral al victimei”. Înfracțiunea se pedepsește cu muncă în folosul comunității pe un termen de până la 2 ani sau pedeapsă cu închisoarea pe un termen de până la 3 ani, sau muncă obligatorie pe o perioadă de până la 3 ani, sau închisoare pe aceeași perioadă. În continuare, art. 107 alin. (2) C.pen. al Federației Ruse agravează răspunderea penală pentru omorul în stare de afect săvârșit asupra a două sau mai multe persoane. În varianta agravantă fapta se pedepsește cu muncă în folosul comunității pe un termen de până la 5 ani sau cu închisoare pe același termen.

În contextul celor expuse, autoarea E. O. Filippova menționează că „unul dintre tipurile de omor „privilegiate” din Codul Penal al Federației Ruse recunoaște o crimă comisă în stare de „agitație psihică puternică bruscă” (afect), cauzată de comportamentul provocator al victimei (articolul 107 din Codul Penal al Federației Ruse). În continuare, au-

toarea menționată precizează că particularitatea acestei compoziții a crimei, săvârșită în circumstanțe atenuante, este un semn care indică o stare psihică (sufletească) specială a unei persoane, care, potrivit art. 107 din Codul penal al Federației Ruse, este „o stare de excitație emoțională bruscă și puternică” și „o stare de afect”, ceea ce indică echivalarea acestor concepte din punctul de vedere al legiuitorului. Ca urmare se conturează trei probleme principale controversate cu privire la subiectul luat în considerare: 1) distincția dintre afectul patologic și fiziologic; 2) prezența unei legături temporale directe a stării afective a făptuitorului cu comportament psiho-traumatic și provocator al victimei; 3) justificarea psihologică și morală a afectului persoanei vinovate” [12, p. 106].

Potrivit autorului K. S. Ceberyak, „Afectul criminal, indiferent dacă este de natură fiziologică sau patologică, ar trebui să fie o condiție de nebunie, dacă se dovedește că o persoană care se afla într-o asemenea pasiune nu putea controla acțiunile sale. În același mod în care un afect patologic exclude sănătatea mintală, un afect fiziologic mărturisește capacitățile intelectuale și voliționale reduse ale unei persoane, caracterizând subiectul și nu latura subiectivă a infracțiunii. În practica judiciară, o persoană care a comis o infracțiune sub influența pasiunii este considerată fie nebună (cu un afect patologic), fie una ce merită îngăduință, recunoscând că afectul puternic schimbă drastic cursul proceselor mentale.” [13, p. 374-377].

În continuare ne vom referi la Codul penal al Republicii Federale Germania, în care se prevede răspunderea penală pentru infracțiunea de omor săvârșit în stare de afect, la art. 213 cu denumirea marginală *Uciderea pe fondul provocării din partea victimei*. Legiuitorul utilizează următoarea formulare legislativă: „Dacă o persoană ucide o altă persoană pe fondul faptului că a fost adusă, fără vina sa, într-o stare de tulburare de către victimă, deoarece victima a brutalizat-o, pe ea sau pe un membru al familiei sale sau i-a adresat o insultă gravă, sau există alte circumstanțe atenuante, persoana respectivă va fi pedepsită cu închisoare între 1 an și 10 ani” [3].

În norma legală prezentată mai sus, es-

te vorba de omor săvârșit de o persoană care se află într-o stadiu de furie (stare de extremă iritare; mânie nestăpânită), provenită din motivul brutalizării de către victimă a făptuitorului sau a unui membru din familie, ce a devenit catalizator pentru săvârșirea omorului în stare de afect, deci însuși victima poartă vina pentru infracțiunea dată. Se indică că acest omor este săvârșit la locul în care făptuitorul i-a fost provocat o tulburare psihică, arătând indirect caracterul brusc al declanșării stării de afect și legătura directă cu săvârșirea infracțiunii din cauza comportamentului provocator al victimei.

Legiuitorul german stabilește doar un tip de afect, acesta fiind unul de furie, excluzând alte emoții, cum ar fi: ura, disperarea, gelozia, frica, groaza. Se pune însă accent pe posibilitatea săvârșirii acțiunii de brutalizare nu doar în privința făptuitorului, ci și asupra membrului de familie. Respectiv, starea de furie, asimilată cu cea de afect din legislația penală a Republicii Moldova poate fi provocată atât în situația brutalizării făptuitorului, cât și în situația brutalizării victimei.

O abordare legislativă similară s-a dorit a fi implementată și în varianta inițială a art. 146

din Codul penal al Republicii Moldova. La momentul adoptării art. 146 Cod penal avea următoarea formulare legislativă: „Omorul săvârșit în stare de afect, provocată de acte de violență sau de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei, dacă aceste acte au avut sau ar fi putut avea urmări grave pentru cel vinovat sau rudele lui” [5].

Concluzii. Drept urmare a studiului comparativ, propunem ca varianta normativă de definire a omorului în stare de afect din legislația penală germană să fie implementată și în legislația penală moldovenească de referință prin prevederea posibilității săvârșirii acțiunilor provocatoare a stării de afect nu doar în privința făptuitorului, ci și în privința „membrului de familie”. În afară de aceasta considerăm oportună extinderea sferei de aplicare a omorului în stare de afect și în privința situațiilor psihotraumatice, provocate sistematic prin acțiunile ilegale ale victimei, situații care pot provoca o stare de afect cu diminuarea voinței de a acționa. Un asemenea model legislativ a fost abordat în legislația penală a Federației Ruse și argumentat elocvent în literatura de specialitate de referință.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A(III) din 10.12.1948, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro, accesat la 11.01.2023.
2. Barbăneagră A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005, 656 p.
3. Codul penal al Republicii Federale Germania, disponibil pe <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>, accesat la 13.01.2023.
4. Codul penal al Republicii Moldova, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134866&lang=ro#, accesat la 11.01.2023.
5. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
6. Constituția Republicii Moldova, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro, accesat la 11.01.2023.
7. Dexonline, disponibil pe <https://dexonline.ro/definitie/afect>, accesat pe 12.01.2023.
8. Hotărârea Plenului CSJ nr. 11 din 24.12.2012 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP al RM), disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318, accesat la 12.01.2023.
9. Приговор суда по ч. 1 ст. 107 УК РФ № 1-467/2017 | Убийство, совершенное в состоянии аффекта, disponibil pe <https://sud-praktika.ru/precedent/545715.html>, accesat la 13.01.2023.
10. Спасенников Б. Аффект и уголовная ответственность (Актуальные проблемы

- уголовной ответственности лиц, совершивших преступление (убийство причинение тяжкого или средней тяжести вреда здоровью) в состоянии аффекта). În: Закон и право, nr. 6, 2003, 80 с.
11. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ (ред. от 29.12.2022), disponibil pe <https://legalacts.ru/kodeks/UK-RF/>, accesat la 12.01.2023.
12. Филиппова Е.О. Особенности уголовной ответственности за убийство в состоянии аффекта в законодательстве России и зарубежных стран. În: Вопросы российского и международного права, nr. 10, 2015, 122 с.
13. Чеберяк К. С. Проблемы применения законодательства об ответственности за убийство, совершённое в состоянии аффекта. În: Борьба с преступностью: теория и практика, nr. 1, 2015, 432 с.
14. Cojocaru R., Precedente ChEDO în materie penală privind protejarea dreptului la viață. În : Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Legal Sciences, nr. 11/ 2020.

DESPRE AUTOR

Mihai TETEREA,

masterand,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

Republica Moldova

e-mail: mihai.teterea23@gmail.com

ORCID ID: 0009-0001-4668-4351